

RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi/RUSUH Uşak University the Journal of Faculty of Islamic Sciences

ISSN: 2791-7398

December/Aralık 2023, 3 (2): 140-156

rusuhdergisi@usak.edu.tr

Nusayrî Gençlerinin Dini Eğitimi ve Amcalık Kurumunun İşlevi

Religious Education of Nusayri Youth and the Function of The "Uncle" Institution

Mehmet Hanifi Yoldaş

Dr. Milli Eğitim Müdürlüğü,

PhD., Ministry of National Education, Malatya, Türkiye

mehmethanifyoldas@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3912-0256>

Burhan Kaynarca

Milli Eğitim Müdürlüğü,

Ministry of National Education, Malatya, Türkiye

b-kaynarca@hotmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-9477-6147>

Nevzat Yıldırım

Milli Eğitim Müdürlüğü,

Ministry of National Education, Malatya, Türkiye

nevzaty2344@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-7442-986X>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Received: 4.11.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 19.12.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2023

Cilt/Volume: 3

Sayı/Issue: 2

Sayfa/Pages: 140-156

Atıf/Cite as: Yoldaş, Mehmet Hanifi vd. "Nusayrî Gençlerinin Dini Eğitimi ve Amcalık Kurumunun İşlevi [Religious Education of Nusayri Youth and the Function of the "Uncle" Institution]". *Rusuh Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi - Rusuh Uşak University the Journal of Faculty of Islamic Sciences* 3/2 (Aralık 2023):140-156

İntihal/Statement of Publication Ethics: Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğu onaylanmıştır. /This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright: 2023 by Uşak University, Faculty of Islamic Sciences, Uşak, Turkey

NUSAYRÎ GENÇLERİNİN DİNİ EĞİTİMİ VE AMCALIK KURUMUNUN İŞLEVİ

Öz

Nusayrîlik; İslâm mezhepleri içerisinde mütalaa edilmekte ve Şîî gulât fırkalardan biri olarak kabul görmektedir. Nusayrîler; kendi akide ve fikirlerinin devamlılığı ile inanç esaslarının nesilden nesile aktarımı ve yeni yetişen çocuklarının Nusayrî itikadıyla büyümeleri için bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Bunların başında ise dini eğitimin sistemli olarak verilmesinde başat rol oynayan amcalık kurumu gelmektedir. Bu kurum vasıtasıyla Nusayrî gencinin inancıyla alakalı belli başlı dini eğitimi alması sağlanır. Bu eğitim dine/mezhebe giriş töreni ile belli ritüeller şeyh ve cemaat huzurunda icra edilerek gerçekleştirilir. Dini eğitim süreci nihayetinde Nusayrî akidesi, ibadetler, Hz. Ali'nin konumu, helaller-haramlar, Nusayrîler için önemli simalar, Nusayrî kültürü, gelenek ve görenekleri, toplumsal hayatta uyulması gereken kaideler gibi birçok konuda dini eğitim verilir. Bu eğitim sürecinde sır olarak kabul edilen Nusayrî inancı esaslarının muhafazası için yemin ettirilen ve kendisine telkinde bulunulan genç birey şeyhin ve cemaatin tasvibiyle yeni bir doğuşla Nusayrîliğe asıl anlamında adım atmış olur. Bu çalışmada amacımız Nusayrî toplumunda verilen dini eğitimi ve muhteviyatını incelemektir. Ayrıca Nusayrî gençlerinin dini eğitiminde başat rol oynayan amcalık kurumunun işlevi, mezhebe giriş merasimleri ile din adamları sınıfının dini eğitimdeki yeri de çalışmamız boyunca ele aldığımız önemli olan hususlardır.

Anahtar Kelimesi: Nusayrîlik, Amcalık Kurumu, Dini Eğitim, Şeyh, Tilmiz.

RELIGIOUS EDUCATION OF NUSAYRI YOUTH AND THE FUNCTION OF THE "UNCLE" INSTITUTION

Abstract

Nusayrism; It is considered among the Islamic sects and is accepted as one of the Shiite extreme sects. Nusayris; They have developed some methods to ensure the continuity of their own creeds and ideas, to transfer the principles of faith from generation to generation, and to ensure that their young children grow up with the Nusayri faith. The most important of these is the uncle institution, which plays a leading role in providing religious education system. Through this institution, Nusayri youth are provided with certain religious education related to their faith. This education is carried out by performing the initiation ceremony into the religion/sect and certain rituals in the presence of the sheikh and the community. At the end of the religious education process, religious education is given on many subjects such as the Nusayri creed, worship, the position of Ali, halal-harams, important figures for Nusayri, Nusayri culture, traditions and customs, rules to be followed in social life. During this education process, the young individual, who is sworn and indoctrinated to preserve the principles of the Nusayrî faith, which are considered secret, steps into Nusayriism in its true sense with a new birth, with the approval of the sheikh and the community. Our aim in this study is to examine the religious education given in the Nusayri society and its content. In addition, the function of the uncle institution, which plays a major role in the religious education of Nusayri youth, the initiation ceremonies to the sect, and the place of the clergy in religious education are the important issues that we discuss throughout our study.

Key Words: Nusayrîyyah, Uncle Institution, Religious Education, Sheikh, Student.

Giriş

Nusayrîlik, İslâm toplumu içerisinde teşekkül etmiş, temel ilkelerini İslâm'dan almış, bununla birlikte ortaya çıktığı coğrafyadaki diğer din, inanç ve kadim görüşlerden etkilenmiş bâtinî karaktere sahip gulât-ı Şîa'dan sayılan bir mezheptir.¹ Bu mezhebin karakteristik özelliği İslâm'ın bâtinî yorumunu önemsemesi, tasavvufî yönünün bulunması ve Ehl-i beyt sevgisinin ön plana çıkmasıdır. Nusayrî düşüncenin oluşumunda, Şîiliğin ortaya çıkmasına sebep olan şartlar ve ortamlar belirgin bir yere sahiptir.² Bundan ötürü Nusayrîliğin menşeinin Şîilik olduğu ifade edilir.³ Bununla birlikte Nusayrî akidesi için bir safiyetten bahsedilemez. Bilakis Nusayrî inanç esasları tetkik edildiğinde eklektik bir yapıda olduğu müşahade edilecektir.⁴

Nusayrîler hakkında çalışma yapanların genel kanaati Nusayrîliğin kapalı cemaat örgütlenmesine sahip gizlilik esasına dayalı bâtinî bir mezhep olduğu şeklindedir.⁵ Buna mukabil Nusayrî şeyhi Şerafettin Serin, Nusayrîliğin bir mezhep olmadığını "İslâm dininin iç yüzündeki taki, kayyim, hanîf isimleriyle bilinen akide" olduğunu söylemektedir.⁶ Nusayrîlik üzerine alan araştırması yapmakla bilinen Uluçay da Şeyh Serin'i destekler mahiyette olmak üzere Nusayrîliğin tamamen İslâmî bir inanç olup, öğretisinin kaynağının Hz. Muhammed olduğunu dile getirir.⁷ Nusayrîler, kendilerinin Müslüman Şîî Ca'ferî olduklarını özel bir dini ya da özel bir mezheplerinin bulunmadığını,⁸ usul ve fûrû da Ca'ferî mezhebine tabi olup ve imam Ca'fer es-Sâdık'a (ö. 148/765) her daim bağlı kaldıklarını ifade ederler.⁹ Nusayrî kanaat önderlerinden olan Hasan Atıcı, Nusayrî akidesinin kaynağının Kur'an olduğunu ve Kur'an'dan onay almayan herhangi bir görüş, davranış ve içtihadın kendilerince makbul olmadığını söyler.¹⁰ Bu minvalde olmak üzere Şeyh Mahmut Reyhani de Nusayrîlerin İslâm'dan ayrı bir cemaat olarak kabulünün kendilerine yapılmış bir haksızlık olduğunu ifade eder.¹¹

Şeyh Nasreddin Eskiocak Allah'a olan inançları sayesinde Hz. Peygamber'e ve Ehl-i beyt'ine bağlı olduklarını ayrıca Hz. Ali'ye intisap etmekten ötürü övündüklerini¹² ve Gadîr-i Hum biatını esas alarak Hz. Muhammed'in gerçek halifesinin Hz. Ali olduğuna inananlara Alevî denildiğini eserlerinde ifade eder.¹³ O'na göre, Alevîlik bir fırka ya da mezhep değil bilakis

¹ Abdülhamit Sinanoğlu, *Nusayrîlerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı: (Çağımızda Batınlık Örneği)* (Konya: Esra Yayınları, 1997), 37; Halil İbrahim Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik", *Ortadoğu Yıllığı* 7/7 (ts.), 589; Mehmet Hanifi Yoldaş, "Arap Alevîlerinin Ahirete İman Anlayışları ve Tenâsüh İnançları", *UMDE: Dini Tetkikler Dergisi* /> *UMDE: Journal of Religious Studies* 6/1 (2023), 88.

² Ethem Ruhi Fiğlalı, *Günümüz İslâm Mezhepleri* (İzmir: İzmir İlahiyât Vakfı Yayınları, 2011), 299.

³ Sabahattin Sonay, *Kur'an Işığında İslam ve Gerçek Alevilik* (y.y.: Öz Akdeniz Ofset, 1991), 180.

⁴ M. Hanefi Palabıyık, "Dini İnançları ve Özellikleri Bakımından Nusayrîlik", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54 (2010), 26.

⁵ Hüseyin Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik: İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2013), 71; Yoldaş, "Arap Alevîlerinin Ahirete İman Anlayışları ve Tenâsüh İnançları", 87-88.

⁶ Şerafettin Serin, *Alevî Nusayrîler Hakkında Soru ve Cevaplar* (Adana: Koza Matbaacılık, 2007), 113-114.

⁷ Ömer Uluçay, *Nusayrîlik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)* (Adana: Gözde Yayınları, 2011), 106.

⁸ Muhammed Emin Galip Tavit, *Nusayrîler Arap Alevîlerin Tarihi*, çev. İsmail Özdemir (İstanbul: Çiviyazıları Yayınları, 2000), 371.

⁹ Sonay, *Kur'an Işığında İslam ve Gerçek Alevilik*, 169.

¹⁰ Uluçay, *Nusayrîlik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 110.

¹¹ Mahmut Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2 Tarihte Aleviler* (İstanbul: Can Yayınları, 1995), 94.

¹² Nasreddin Eskiocak, *Gerçek İnsanlık ve Din* (İstanbul: Can Yayınları, 2006), 104.

¹³ Eskiocak, *Gerçek İnsanlık ve Din*, 143.

İslâm'ın özü ve devamıdır.¹⁴ Şeyh Davud Tümkaya ise; "Alevî olunmaz Alevî doğulur. Alevî bir anne babadan dünyaya gelmek gerekir."¹⁵ demekte ve Alevîliği nesep boyutuna indirgemektedir.

İslâm mezhepleri tarihinde mezhep isimlerinin kökeni çoğu zaman tartışma konusu olmuştur. Bazen bir mezhep isminin kökeniyle alakalı veya mezhep için hangi ismin kullanılmasının daha yerinde olacağıyla ilgili farklı değerlendirmeler ortaya konulmuştur. Bu durum Nusayrîlik için de geçerlidir. Nusayrî ismini mezhep müntesipleri de kullanmakla beraber bu ismin çağrıştırdığı olumsuz imgelerden ötürü kendilerini daha çok Alevî veya Arap Alevîsi olarak isimlendirirler.¹⁶ Kimi Nusayrî şeyhleri ise Çukurova Alevîleri tabirinin kullanımını tercih ederler.¹⁷ Şeyh Atıcı, Ebû Şuayb Muhammed b. Nusayr en-Nemîrî'nin (ö. 270/883) yolundan gidenlerin Nusayrî olarak isimlendirildiğini söyler.¹⁸ Şeyh Mullaoglu da benzer bir düşüncüyü savunur ve mezhebin isminin İbn Nusayr'dan geldiğini ifade eder.¹⁹ Nusayrî isminin ne zamandan beri kullanılmakta olduğuyla ilgili Massignon, Nusayrî isminin fırkaya verilmesinin Ebû Abdullah Hüseyin b. Hamdân el-Hasîbî'den (ö. 346/957 veya 358/969) itibaren olduğunu söyler.²⁰ Nusayrîler için kullanılan diğer bir isim de "Fellah"tır. Şeyh Eskiocak, Alevîler için kullanılan Fellah ve Nusayrî gibi isimlerin küçültme amaçlı kullanılmasından ötürü bu isimleri kabul etmemektedir.²¹ Şeyh Reyhani de tarımla uğraştıkları için kendilerine takılan fellah isminin, zamanla sövgü anlamında kullanılır olduğunu ve bu ismi ret ettiklerini ifade eder.²²

Nusayrî mezhebinin kurucusu olarak İbn Nusayr'ın ismi telaffuz edilmektedir.²³ Nusayrî şeyhlerine göre İbn Nusayr, on birinci imam Hasan el-Askerî'nin (ö. 260/874) en sadık mürididir.²⁴ Şeyh Reyhani ise bu konuda farklı bir tespiti dile getirerek Hasîbî'nin mezhebin kurucusu olduğunu savunur.²⁵ Ancak kabul gören genel kanaat Nusayrîliğin tarihinin İbn Nusayr ile başladığıdır.²⁶ Bu görüşü destekler mahiyette olmak üzere Şeyh Mullaoglu, İbn Nusayr'ın mezhebin kaidelerini geliştiren kişi olduğunu ve mezhebin akaidini Hasan el-Askerî'den aldığını söyler.²⁷ Nusayrîlere göre İbn Nusayr, yeni bir inanç ve akide ortaya koymadı. Onun yaptığı İslâm'a hiçbir ekleme yapmadan Ehl-i beyt'in kutsi akidesini korumak, yaymak ve savunmaktır.²⁸ İbn Nusayr'dan sonra mezhebin lideri/imamı aynı zamanda kendisinin de müridi olan

¹⁴ Eskiocak, *Gerçek İnsanlık ve Din*, 144.

¹⁵ Yasin Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili* (Uşak Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 62.

¹⁶ Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik", 583; bk. İsmail Onarlı, *Arap Alevîliği (Nusayrîler)* (İstanbul: Etik Yayınları, 2006), 17.

¹⁷ Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 7.

¹⁸ Uluçay, *Nusayrîlik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 105; Nusayrîlerin isimlendirilmesi hakkında geniş bilgi için bk. Yoldaş, "Arap Alevîlerinin Ahirete İman Anlayışları ve Tenâsüh İnançları", 90-91.

¹⁹ Memet Mullaoglu, *Ali'nin Özü Kur'an Evren'in Gizi İnsan* (Onur Ofset: Hatay, 2006), 52.

²⁰ Louis Massignon, "Nusayrîlik", *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1997), 9/365.

²¹ Eskiocak, *Gerçek İnsanlık ve Din*, 147.

²² Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 84.

²³ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnançlı Nusayrîlik*, 60; Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik", 584; İnan Keser, *Nusayrîler: Arap Alevîliği* (İstanbul: Chiviyazıları Yayınları, 2002), 15; İlyas Üzümlü, "Nusayrîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/270; Yoldaş, "Arap Alevîlerinin Ahirete İman Anlayışları ve Tenâsüh İnançları", 89; Fırlıklı, *Günümüz İslâm Mezhepleri*, 300; Tavil, *Nusayrîler Arap Alevîlerin Tarihi*, 164-165; Haşim Osman, *Târihü'l-Alevîyyin: Vekâiu ve Ahdâsu*. (Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, 1997), 9.

²⁴ Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 22; Osman, *Târihü'l-Alevîyyin*, 9.

²⁵ Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 42.

²⁶ Onarlı, *Arap Alevîliği (Nusayrîler)*, 53.

²⁷ Mullaoglu, *Ali'nin Özü Kur'an Evren'in Gizi İnsan*, 51.

²⁸ Uluçay, *Nusayrîlik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 106.

Muhammed b. Cündeb (ö. III. yüzyılın son çeyreği) olmuştur. İbn Cündeb'in akabinde Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cenân el-Cünbülânî (ö. 287/900) mezhebin yeni dini lideri oldu. el-Cünbülânî, Mısır'a seyahati esnasında Şîf düşünceye sahip olan Hasîbî'yi kurduğu tarikatına intisap ettirdi. İkisi birlikte Cümbüla'ya dönerek faaliyetlerine burada devam ettiler. el-Cünbülânî'nin vefatından sonra Hasîbî Nusayrîlerin yeni imamı oldu.²⁹ Nusayrîliğin tanınması konusunda çokça gayretleri olan kişi Hasîbî olup³⁰ Nusayrîliğin fikirlerinin sistemleşmesini sağlayan, davetin farklı beldelere yayılmasında önemli katkıları olan mezhep imamlarındanıdır.³¹ Hasîbî'nin önde gelen müritlerinden olan Muhammed b. Ali el-Cillî (ö. 384/994) mezhebin Hasîbî'den sonraki imamıdır. el-Cillî'den sonra Ebû Saîd Meymûn b. Kâsım et-Taberânî'nin (ö. 426/1034-5) dönemi başlar. et-Taberânî'den sonra Alevî aşiretlerine bağlı şeyhler ve ulemâ mezhebi korumuş ve günümüze kadar devamlılığını sağlamışlardır.³²

Günümüz toplum hayatının beraberinde getirdiği bazı değişimler toplumun her kesimini etkilediği gibi ülkemizde yaşayan Nusayrî cemaatini de etkiledi. Modernizmin bir bakıma dayattığı yaşam şartları genç Nusayrîlerde geleneğe bağlılık noktasında olumsuz yansımaları oldu. Sekülerleşmeyle birlikte Nusayrî inanç esaslarından bazılarının yeni kuşaklar tarafından sorgulanması Nusayrî gençlerde dindarlık oranının azalmasına neden oldu. Kapalı cemaat yapısının yavaş yavaş terkedilmesi, kalabalık şehir yaşamı ve çağdaş eğitim kurumlarına Nusayrî çocuklarının her kademedede devam etmesi de etkili olan faktörlerden bazılarıdır.³³

Türkiye'de yaşayan Nusayrîleri genelleyecek olursak 1990'lı yıllara kadar pek bir telif ortaya koyamamışlardır. Onarlı, yaptığı alan araştırmalarından hareketle 1950'li yıllardan sonra eğitim kurumlarının tedrisatından geçen genç nesil Nusayrîlerden kimilerinin Nusayrîliği sorguladıklarını aktarır. Buna ilaveten 1970'li yılların bitimiyle gençlerin önemli bir kısmı sol görüşlü çevrelere kaymışlardır. Bu gibi durumlardan ötürü geleneksel Nusayrî inançları büyük oranda tahribata uğramıştır.³⁴ 1990 sonrası birçok Nusayrî şeyhi kitap yazmıştır.³⁵ Eser kaleme alanlardan olan Şeyh Reyhani kitap yazma amacının; Nusayrî gençlerini, inançlarıyla ilgili bilmedikleri konularda aydınlatmak olduğunu söyler.³⁶

Biz de bu çalışmamızda Türkiye'de yaşayan Nusayrî toplumunda gençlerin dini eğitim sürecini, bu eğitimde başat rol oynayan amcalık kurumunun işlevini, din adamları sınıfını ve verilen dini eğitimin muhteviyatını inceledik. Çalışmamızda dinî eğitime tabi tutulan Nusayrî gençleri için kendilerinin de kullandıkları "tilmiz" ifadesini kullanmayı tercih ettik. Günümüz araştırmacılarının eserlerini incelemekle birlikte Nusayrî şeyhlerinin eserlerini ve kendileriyle yapılan mülakatları tetkik ettik. Nusayrîlerde dini eğitimin içeriğini ve aşamalarını herhangi bir değer yargısında bulunmadan tasviri yöntemle ortaya koymaya gayret ettik. Böylelikle ülkemizin güney illerinde yaşaya ve hatırı sayılır bir nüfusa sahip olan Nusayrî toplumunu bu

²⁹ Mullaoglu, *Ali'nin Özü Kur'an Evren'in Gizi İnsan*, 52; Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik", 585; Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 42; Tavi, *Nusayrîler Arap Alevilerin Tarihi*, 164-166.

³⁰ Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 54.

³¹ Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik", 585; Fıglalı, *Günümüz İslâm Mezhepleri*, 304; Keser, *Nusayrîler: Arap Aleviliği*, 17.

³² Mullaoglu, *Ali'nin Özü Kur'an Evren'in Gizi İnsan*, 52-54; Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 46-47; Tavi, *Nusayrîler Arap Alevilerin Tarihi*, 171; Yoldaş, "Arap Alevilerinin Ahirete İman Anlayışları ve Tenâsüh İnançları", 90-91.

³³ Bk. Mustafa Çapar, "Arap Aleviliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneğinin Sosyal/Kültürel Temel ve Tezahürleri", *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu 1* (2014), 679.

³⁴ Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 212.

³⁵ Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 214.

³⁶ Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 5.

yönüyle yakından tanıyacak ve bundan sonra yapılacak çalışmalara bir perspektif sağlamış olacağız.

1. Nusayrî Gençlerinin Dini Eğitiminde Amcalık Kurumu

Amcalık kurumu da denilen din amcalığı, Nusayrîlerde dini bilgilerin genç nesillere aktarılması, dini eğitimin verilmesi ve böylelikle de Nusayrî akidesinin devamlılığının sağlanması amacına matuftur.³⁷ Bu kurumun tarihi kökeninin Hasîbî'ye kadar gittiği, onun ilmîni ve mezhebi öğretilerini, talebelere ve çevresinde bulunan insanlara talim ettirerek başlattığı anlatılır.³⁸ Din amcasının Arapça karşılığı muallim/öğretmen kelimesidir. Nusayrîler din amcası terkibi yerine "ammi" kelimesini tercih ettikleri³⁹ gibi "em-i seyyid" ifadesini de kullanırlar. Din amcası, Nusayrî yoluna girmek isteyen adaya/talibe/tilmize, yolun inceliği, adap, erkân ve kurallar hakkında bilgi vererek Nusayrî çocuklarının dini eğitimini sağlamış olmaktadır. Tilmize el veren ve yola girmesini sağlayan din amcası, bir anlamda sosyal ve dinsel bir akrabalık bağı hükmündedir.⁴⁰ Din amcası; ailede babanın gerçek kardeşi olan amcayla aynı derecede yakın akraba olarak kabul edilmektedir. Dini bilgiler genç erkeklere din amcası aracılığıyla öğretilirken, genç Nusayrî kızların böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁴¹ Çapar, Nusayrîlikte din amcalığı kurumunun önemini; "Arap Alevîliğinin temelinde din amcalığının bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Arap Alevîliğinde yetişkin bir erkek çocuk çeşitli dini ritüellerden geçtikten ve bazı önbilgileri edindikten sonra inancın esasını din amcasından öğrenir. Tilmizin ammu seyidin yanında öğrendiği dini bilgilerin en önemlisi ise on altı suredir."⁴² ifadeleriyle anlatmaktadır.

Din amcası olacak kişi rastgele seçilmeyip bazı hasletlere sahip olmalıdır. Din amcası olabilmek için aranan ilk kıstas Nusayrî olmak ve dini bilgiye hâkim olmaktır.⁴³ Din amcası olacak kişi; Nusayrî cemaati içerisinde saygın ve örnek insanlar arasından seçilir.⁴⁴ Ayrıca bu kişinin toplumda sevilen, iyi ahlak sahibi, inancına bağlı, namazı ve duaları iyi bilen ve bir de tilmizin birinci dereceden akrabası olmaması gerekmektedir.⁴⁵ Seçilecek din amcasının eşi de Nusayrî olmalı ve din amcası dini duaları ve sureleri iyi bilmelidir. Herhangi kötü bir olaya karışmadığı gibi hırsızlık, zina gibi yüz kızartıcı suçlar işlememiş olması gerekir.⁴⁶ Tilmize din amcası tayin edilirken dikkat edilen bir husus da verilecek dini eğitiminin tamamlanamaması ihtimali nedeniyle tilmize ikinci bir din amcası tayin edilmesidir. Burada dikkat edilecek nokta birinci ve ikinci din amcasının aynı defterden dini öğrenmiş olması ve her iki din amcası da aynı kaynaklardan ve aynı yöntemle dini eğitimi vermesidir.⁴⁷

Bir kişinin gerçek bir Nusayrî olması için Nusayrî bir ailede doğması ve yetişmesi yeterli olmayıp "amcalık geleneği" diye bilinen törenleri de başarıyla geçmesi gerekmektedir. Amcalık

³⁷ Keser, *Nusayriler: Arap Aleviliği*, 121; Hüseyin Türk, "Nusayrîlerde Hızır İnanç", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54 (2010), 64.

³⁸ Harun Yıldız, "Nusayrîler/Arap Alevîleri'nde Amcalık Kurumu = The Institution of Religious Uncle in Nusairis/Arabian Alawis", *Alevilik Araştırmaları Dergisi* / *The Journal of Alevi Studies* 15 (2018), 4.

³⁹ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 48.

⁴⁰ Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayriler)*, 63.

⁴¹ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanç Nusayrîlik*, 82.

⁴² Çapar, "Arap Alevîliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 670.

⁴³ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 48.

⁴⁴ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 40.

⁴⁵ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanç Nusayrîlik*, 83-84.

⁴⁶ Çapar, "Arap Alevîliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 671.

⁴⁷ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 43.

geleneği ile Nusayrî genci dini eğitim sürecine alınır ve bu süreç ortalama bir yıl sürer.⁴⁸ Annesi ve babası Nusayrî olan çocuklar ergenlik yaşına ulaştıklarında dini eğitimin verilmesi ve bâtinî bilgilerin öğretilmesi amacıyla din amcası olarak belirlenen kişinin ya da bir şeyhin yanında bir süre kalırlar. Din amcalığı kurumu ile genç erkeklere Nusayrî itikadının ilkeleri, mezhep için önemli isimler, namaz ve dualar, gelenek ve görenekler aktarılmaktadır. Amcalık kurumu ile verilen dini eğitimi başarıyla bitiren kişi, şeyhin şecere defterine kaydedilir ve böylece mezhebe girmiş kabul edilir.⁴⁹

Çapar, alanda görüştüğü birçok Nusayrî'nin din amcalığıyla ilgili olarak; "artık o eski samimiyetin ve geleneklerin kalmadığını, tilmizle ammu seyidin ailesi arasındaki yakın ilişkinin eskisi kadar sıkı olmadığını, ne ammu seyidin tilmizini sıkı bir biçimde gözleyip gözettiğini ne de tilmizin ammu seyidine eskisi kadar bağlı olduğunu ifade etmektedirler." şeklinde eleştirilerini dile getirerek din amcalığının hâlihazırdaki durumundan yakındıklarını aktarır.⁵⁰

2. Din Adamları Sınıfı

Nusayrî gençlerinin dini eğitiminde önemli bir rolü ve konumu bulunan din adamları için kullanılan unvan "şeyh" kavramıdır.⁵¹ Şeyh; toplumsal ve dini anlamda Nusayrî toplumunda liderlik yapan kişi olarak kabul edilir.⁵² Şeyhler, Nusayrîlikte dini otoritenin temsilcileri⁵³ oldukları için toplumsal hayatın birçok önemli olayında (Eğitim, evlenme, boşanma, dinî ayinler, hastalıkları iyileştirme gibi) çeşitli sorumluluklar üstlenirler. Bundan ötürü kendi toplumlarında karizmatik bir liderliğe sahiptirler. Nusayrîlerde şeyhlerin farklı konularda bilgisine başvurulduğu gibi, dinî bayramların zamanı ve önemi hakkında, dinî ve geleneksel konulardaki meselelerde de danışılır.⁵⁴

Nusayrîlerde din adamı sınıfı; büyük şeyh, şeyh ve nüvebten (nüvvâb) ibaret olan üç grup şeyh ile imam denilen dini bir hiyerarşi vardır.⁵⁵ Günümüz araştırmacılarından olan Türk, Hatay Nusayrîleri arasında yaptığı alan araştırmalarında, yukarıda ifade edildiği gibi dört sınıfın varlığını, özeldede büyük şeyhin varlığını araştırdığını, görüşülen Nusayrîlerin tamamının büyük şeyh olarak bilinen birinin varlığını ret ettiklerini ifade eder.⁵⁶ Nusayrî şeyhleri de Nusayrîlikte dört din adamı sınıfı olduğu bilgisini kabul etmezler. Bu bilgiyi teyit eder mahiyette olmak üzere Şeyh Sonay Nusayrî din adamlarını ifade etmek için sadece şeyh kelimesinin kullanıldığı söyler.⁵⁷

Büyük şeyh, din işlerini yürüten din adamları sınıfının en üst konumunda bulunan ve otoritesi tartışılmaz bir yetkiye sahip olan din adamıdır. Büyük şeyh, şeyh ve imam adaylarını

⁴⁸ Gökçen Çatlı Özen, "Nusayrîlikteki Amcalık Geleneğinin Yorumlanması", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 86 (2018), 47.

⁴⁹ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 82.

⁵⁰ Çapar, "Arap Aleviliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 676.

⁵¹ Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 59.

⁵² Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 57.

⁵³ Keser, *Nusayrîler: Arap Aleviliği*, 141.

⁵⁴ Ergin Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayrîler (Arap Alevileri)* (Ütopya Yayınevi: Ankara, 2005), 81.

⁵⁵ Mehmet Saffet Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009), 202; Palabıyık, "Dini İnançları ve Özellikleri Bakımından Nusayrîlik", 34; Sinanoğlu, *Nusayrîlerin İnanç Dünyası*, 65; Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 59-60; Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik", 600.

⁵⁶ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 57; Keser, *Nusayrîler: Arap Aleviliği*, 144.

⁵⁷ Uluçay, *Nusayrîlik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 46.

seçer. Her bölgede bir büyük şeyh bulunur.⁵⁸ Büyük şeyh; Hz. Ali'nin dünyadaki vekili olup geniş yetkilere sahiptir. Nusayrîler, büyük şeyhin insanüstü kudret ve kuvvetlere sahip olduğunu düşünürler. Nusayrî toplumunun tamamı tarafından itibar gören büyük şeyh, bir bölgede en meşhur olan şeyhler arasından sadece bir kişi olarak seçilir.⁵⁹

Diğer bir din adamı sınıfı olan şeyhlerin sayısı çok olduğu gibi görevleri tamamen dini konularla ilgilidir. Cemaatin dini meselelerde ihtiyaçlarına cevap verirler.⁶⁰ Şeyhler, cemaatlerinin manevi önderleri, merasimleri ve ziyaretleri idare eden kişilerdir.⁶¹ Şeyhlerin yaşadıkları toplumda yüksek bir itibarları vardır. Evleri cemaatlerine her zaman açıktır.⁶² Şeyhlik makamı genel olarak babadan oğula geçer. Ancak bu şekil verasette bir zorunluluk yoktur. Şeyh ailesinden olan çocuk, yaşamını şeyh olarak sürdürmek istemeyebilir. Şeyh ailesinden olmayan biri de gerekli eğitimden geçtikten sonra şeyh olabilir.⁶³ Şeyh olacak kişide aranan şartlar; Ehl-i beyt'e bağlılık, dürüstlük, dini eğitimini tamamlamış olma, disiplin, yetkinlik ve liyakattir. Nusayrî şeyhleri sahip oldukları bu makama layık olmak için gayret ederler. Şeyhin yetim hakkı yememesi, zina yapmaması, cinayet işlememesi, günahlardan uzak durması ve ahlakıyla örnek olması gerekir.⁶⁴ Aslında şeyh tüm haramlardan sakınmada hassas davranmalıdır.⁶⁵ Şeyh; ilim ve ahlakı ile topluma örnek olmalıdır.⁶⁶ Şeyh Serin, şeyh olacak kişide aranacak şartları; "Din adamının soyunun, şahsiyetinin fuhuştan arınmış, hanımının da kendi şahsı, babasının, annesinin de şahsı temiz olması şarttır. Çevresinin memnuniyetini kazanmış olması, dini bilgisi, ilimde derin şeyhler tarafından kontrol edilir. Dini görev için veraset şart değildir."⁶⁷ şeklinde sıralamaktadır.

Nusayrî inancı içerisinde din adamı sınıfından kabul edilen nâib kelimesinin çoğulu nüvvâbtır. İsmi şeyh olmayan ve fakat şeyhlere vekâlet eden, ileride şeyh olmaları umulan, fakat hâlihazırdaki durumlarında aşağı dereceli şeyh olan kimselerdir.⁶⁸ Nüvvablar, şeyhlerin yardımcıları gibidirler ve yeterli bir dini eğitimden geçtikten sonra şeyh olup olmayacaklarına o bölgede bulunan büyük şeyh karar verir.⁶⁹ Şeyh olmak isteyen kişi ilkin nakip olarak genellikle babası şeyh ise babası, babası şeyh değilse şeyh olan bir akrabasının gözetiminde dini eğitime tabi tutulur. Eğitimi süresince dini metinlerden ve öğretiminden teorik bilgileri öğrenen şeyh adayı aynı zamanda öğretmeni olan şeyhin yönettiği bütün törenlere katılarak, bir çeşit yaşayarak öğrenme döneminden geçer. Eğitimin sonunda aday diğer şeyhlerin huzuruna çıkar ve onlar tarafından dini bilgileri öğrenip öğrenmediği hususunda sınava tabi tutulur. Aday,

⁵⁸ Uluçay, *Nusayrilik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 102.

⁵⁹ Mustafa Öz, *Başlangıçtan Günümüze Şîlik ve Kolları* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2011), 350; Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrilik*, 56.

⁶⁰ Fığlalı, *Günümüz İslâm Mezhepleri*, 377.

⁶¹ Mustafa Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2012), 600; Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrilik*, 57.

⁶² Mazlum Uyar, "Nusayrilik", *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*, ed. Hasan Onat - Sönmez Kutlu (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 331; Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*, 81-82.

⁶³ Uluçay, *Nusayrilik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 102.

⁶⁴ Uluçay, *Nusayrilik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 61; Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrilik*, 58.

⁶⁵ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrilik*, 58.

⁶⁶ Uluçay, *Nusayrilik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 62.

⁶⁷ Serin, *Alevi Nusayriler Hakkında Soru ve Cevaplar*, 180.

⁶⁸ Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi*, 601.

⁶⁹ Uyar, "Nusayrilik", 332.

kendisine sözlü sorular yönelterek imtihan eden şeyhler tarafından da yeterli görülürse şeyhlik yapmaya hak kazanır.⁷⁰

Nusayrî din adamı sınıfına kimi araştırmacılar nakib ve necib unvanlarını da dâhil etmektedirler. Nakib ve necibler din görevlilerinin hiyerarşik sınıflamalarında en alt makamlar olarak ifade edilir.⁷¹ Nakiblerin ve neciplerin görevi; Nusayrîlerin toplu olarak kıldıkları namazı yöneten şeyhin yanında bulunmaktır. Nakiblerin soyu şeyh ailesine dayanır. Töreni idare eden şeyhe törenin yürütülmesinde ve duaların okunmasında yardımcı olurlar. Nakib aslında birer şeyh adaydır ve törene katılarak pratik dini eğitimlerini tamamlar.⁷² Her nakibin ilerde şeyh olma zorunluluğu yoktur. Eğitim aldığı şeyh ve başka şeyhler tarafından yeterli görülmeyen nakibin, şeyh olması mümkün değildir.⁷³

Nusayrî din adamları sınıfına dâhil edilen necib; Nusayrî cemaati içerisinde dürüst, güvenilir ve toplu namaz konusunda bilgili yaşlı erkeklerden biri olabilir.⁷⁴ Neciplik şeyhlikten farklı olarak sürekli biçimde taşınan bir unvan değildir. Toplu namaz⁷⁵ töreni sona erdiği andan itibaren, diğer Nusayrîler tarafından, tekrar sade bir Nusayrî olarak görülür. Bir kişinin törenlerde necib olması o kişiye toplum içinde ayrıcalık kazandırmaz; tersine onun necib olarak seçilmiş olması toplumdaki saygınlığının bir sonucudur.⁷⁶

Burada değinmek istediğimiz bir husus da Nusayrî din adamlarının aldıkları eğitimle ilgilidir. Nusayrî şeyhlerinin yetiştirildiği bir eğitim kurumunun varlığıyla ilgili soruya Şeyh Ahmet Bedir Sonay; Nusayrî şeyhlerinin yetiştirildiği özel bir müessesenin hiçbir zaman olmadığını söyleyerek cevap verir. Şeyh Sonay, buna rağmen Nusayrîler içerisinde âlimlerin, filozofların, Arap edebiyatına damga vurmuş edebiyatçı ve şairlerin yetiştiğini ve bu durumun Allah'ın bir lütfu olduğunu ifade eder.⁷⁷ Şeyh Eskiocak ise bir şeyh olarak aldığı eğitimle ilgili olarak; yedi yaşında Kur'an'ı okuduğunu, ilkokulu bitirdikten sonra Kur'an kursuna kayıt olduğunu ve kursu bitirdikten sonra aile büyüklerinden dini bilgileri, dini edebiyatını, tefsir ve

⁷⁰ Keser, *Nusayriler: Arap Aleviliği*, 145-146.

⁷¹ Keser, *Nusayriler: Arap Aleviliği*, 142.

⁷² Türk, *Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrilik*, 57.

⁷³ Keser, *Nusayriler: Arap Aleviliği*, 143.

⁷⁴ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrilik*, 57.

⁷⁵ Çağdaş müelliflerden Üzüm; Nusayrîlerde kılınan ferdî ve toplu namazla ilgili olarak; "Nusayrîlik bâtinî ve bağdaştırmacı karakterine paralel olarak temel İslâmî ibadetleri te'vil edip ferdî ve toplu biçimde yerine getirilebilen kendine has ibadet anlayışı geliştirmiştir. Ferdî ibadetlerin başında 'bâtinî namaz' adı verilen ibadet gelmektedir. Namaz Ali'ye açılan kalbin niyazı anlamında anlaşıldığından özel bir mekâna, camiye ihtiyaç duyulmadığı gibi herhangi bir tarafa yönelme yahut özel bir duruş da söz konusu değildir. Namazın temel şartları beş seçkini (Hz. Muhammed, Fâtır-Fâtıma, Hasan, Hüseyin ve Muhassin) zihninde tutmak, dua esnasında gülmemek ve konuşmamak, Abbâsî rengi olduğu için siyah takke giymemek, gizliliğe riayet etmek ve namazı, 'Müminlerin emîri büyük ve yüce Ali, bize merhamet et' diyerek bitirmektir. Bu namazın edası, Kur'an-ı Kerîm'den Fâtıha, İhlâs ve diğer bazı kısa sûrelerle Kitâbü'l-Mecmû'daki sûreleri ve 'kuddâs' adı verilen özel bazı duaları okumaktan ibarettir. Toplu olarak kılınan namaz ise büyük bir şeyhin ziyareti, bayramlar ve yola giriş merasimleri gibi vesilelerle yerine getirilir. Kadınların ve topluma kabul edilmemiş olanların alınmadığı bu ibadette ferdî yapılandan farklı olarak ezan okunur, kutsallığına inanılıp şeyhlerden başlanarak cemaatin her biri elde dolaşan kadehten bir yudum alır, bazı sûrelerin okunması sırasında secde edilir. Merasimin ilgili yerlerinde kuddâsü'l-buhûr, kuddâsü't-tîb, kuddâsü't-teberrî ve kuddâsü's-sîn gibi dualar okunur ve selâm verilerek ibadet tamamlanır." bilgisini paylaşmaktadır. Bk. Üzüm, "Nusayrîlik", 33/272-273.

⁷⁶ Keser, *Nusayriler: Arap Aleviliği*, 142.

⁷⁷ Uluçay, *Nusayrilik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 61.

din ilimlerini öğrendiğini ifade eder.⁷⁸ Şeyh Eskiocak'ın bu ifadesi dikkate alındığında Nusayrî şeyhleri kendi çabalarıyla ve ailenin yönlendirmesiyle dini eğitimlerini tamamladıkları yargısına varılabilir.

3. Dini Eğitimin Aşamaları, Muhteviyatı ve Amcalık Kurumunun Fonksiyonu

Nusayrî inancına göre belli bir yaşa ve olgunluğa ulaşan erkek çocuğunun mezhebe girişi belli dini ritüellerden geçmesiyle gerçekleşir.⁷⁹ Buna göre mezhebe kabul edilecek kişinin Nusayrî olması gerekir. Nusayrî olmayanların mezhebe girmeleri çok zordur.⁸⁰ Mezhebe girişte en önemli kıstas ise kişinin erkek olmasıdır. Kadınlara sadece zahiri bilgiler öğretilir.⁸¹ Burada kadınlara yönelik böyle bir uygulamada bulunma sebebi olarak; Nusayrîlere göre inançları bir sır inancıdır. Kadının diğer inançlardan/dinlerden bir kişiyle evlenmesi ya da inancını açıklama hususunda bir baskıya maruz kalması durumunda buna dayanmayarak sırrı açıklayabileceği, böylece inancının varlığının ve sır özelliğinin zarar göreceği düşüncesidir.⁸²

Gerçek bir Nusayrî olmanın şartı dini eğitimi almak ve bunun sonucunda Nusayrî inancının bilgilerini öğrenmekten geçer.⁸³ Nusayrîlere göre kişinin dini eğitime başlaması için bir şeyhten nasip alması gerekir.⁸⁴ Dini eğitimin verilmesi için esas olan husus çocuğun dini öğrenebilecek olgunluğa ulaştığına kanaat edilmesidir. Bu dini eğitimin verileceği yaş olarak da 12-13 yaşına gelmiş olmak veya çocuğun 8. sınıfa başladığı yaşta bulunmaktır.⁸⁵ Şeyh Serin, dini eğitim verilecek yaşla alakalı olarak on dört yaşını geçmiş kişilere Nusayrî akidesi şahitler huzurunda tedricen verildiğini ifade etmektedir.⁸⁶

Mezhebe girecek kişide aranan diğer bir özellik, kişinin ruh sağlığının yerinde olmasıdır. Burada amaç topluluğun inanç sırlarının açığa çıkmaması yanında, mezhebi öğrenecek kişinin kendisine verilecek dini eğitimi ve bu bilgileri kavrayabilecek aklî melekelerle sahip olmasıdır.⁸⁷ Şeyh Serin de dini eğitime alınacak kişiyle ilgili olmak üzere; "Akidenin sırrına varmak isteyen kişinin saibesiz olması, anne ve babasının temiz olması, doğumda vücudunda eksik veya fazla olmaması, emanette dürüst, akide sırrına muhafazakâr, namaz kılma mecburiyetini kabullenme emri vakidir." şeklinde şartlar sıralamaktadır.⁸⁸

Nusayrî bir aileden gelen erkek çocukları üç aşamadan oluşan bir merasimle/törenle mezhebe kabul edilmektedirler.⁸⁹ Birinci tören, "Girdi" (Tadeyî) ikinci tören "Orta" (Tıdeynîs) ve

⁷⁸ Ayhan Aydın, *Günümüz Alevi, Bektaşî, Mevlevî, Nusayrî İnanç ve Toplum Önderlerinin Görüş ve Düşünceleri* (İstanbul: Cem Vakfı Yayınları, 2006), 434.

⁷⁹ Massignon, "Nusayrîlik", 9/368; Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 63.

⁸⁰ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayrîler (Arap Alevileri)*, 76.

⁸¹ Reyhan Erdoğan Başaran, "Nida'dan Takiyye'ye: Nusayrî-Alevî İnançında Nida ve Takiyye Uygulaması", *Eskiye: Sosyal Bilimler Dergisi* 46 (2022), 67; Cahit Aslan, "Nusayrîler'de 'Amcalık' Kurumu ve İşlevleri", *Antakiyat: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2018), 203.

⁸² Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayrîler (Arap Alevileri)*, 77.

⁸³ Zekiye Çağmlar, "Adana'da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış", *ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ*, ts. (Erişim 29 Eylül 2023), 11; Erdoğan Başaran, "Nida'dan Takiyye'ye", 66; Bulut, "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik", 601.

⁸⁴ Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 63.

⁸⁵ Çapar, "Arap Aleviliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 672; bk. Çatlı Özen, "Nusayrîlikteki Amcalık Geleneğinin Yorumlanması", 47; Aslan, "Nusayrîler'de 'Amcalık' Kurumu ve İşlevleri", 209.

⁸⁶ Serin, *Alevî Nusayrîler Hakkında Soru ve Cevaplar*, 151-152.

⁸⁷ Keser, *Nusayrîler: Arap Aleviliği*, 105.

⁸⁸ Serin, *Alevî Nusayrîler Hakkında Soru ve Cevaplar*, 113-114.

⁸⁹ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 40.

üçüncü tören “Çıktı” (Tıdlıhâ) olmak üzere her aşamanın ayrı ritüeli ve töreni vardır.⁹⁰ Mezhebe giriş merasimleri farklı isimlerle anılsa da⁹¹ yapılan törenlerin icrası aynı çerçevededir. Ancak Nusayrîlik içinde mütalaa edilen Kilâziyye (Kameriyye) ile Haydariyye (Gaybiyye, Şemsiyye) de törenlerin yapılma zamanı arasında nüanslar bulunmaktadır. Buna göre Kilâziyye bir Haydariyye üç aşamalı ritüel uygulanmaktadır. Ancak Nusayrî geleneğine uygun olan üç aşamalı ritüeldir.⁹² Amcalık törenlerinin üçü de şeyh liderliğinde toplanan cemaatin geniş bir odada halka şeklinde toplanmasıyla yürütülür.⁹³ Mezhebe kabul törenlerine hazırlık tilmizin ailesi tarafından yapılır. Ailenin maddi durumu iyiye büyükbaş ve küçükbaş hayvan keser. Ailenin maddi durumu kötüye de horoz keserek pilavla ikram ederler. İcra edilen törenin tüm giderleri çocuğun ailesince karşılanır.⁹⁴

3.1. Meşveret Cemiyeti

Birinci aşama tilmize ilk eğitimin verildiği ve tilmizin denendiği aşamadır.⁹⁵ Mezhebe girecek olgunluğa erişen erkek çocuğu ilk merhaleye alınır. Buna “Meşveret Cemiyeti” adı verildiği gibi⁹⁶ biraz önce ifade ettiğimiz üzere farklı isimlendirmeler de mevcuttur. Birinci aşamanın dini bilgilerin öğretiminden öte kişinin olgunluğu ile ilgili olduğu söylenebilir. Tilmizin olgunlaşmış olgunlaşmadığı, kendisine yüklenen yükü taşıyıp taşımadığı bu aşamada test edilir.⁹⁷ Birinci törende ilk dini bilgiler verilmeden önce tilmizin ailesinden kefalet alınır. Tilmize öğreneceği bilgileri, annesi, kız kardeşi, eşi, kız çocukları dâhil hiçbir kadına ve Nusayrî olmayan hiçbir kişiye anlatmayacağına dair yemin ettirilir.⁹⁸ Günümüz araştırmacılarından olan Türk, yapılan yeminle ilgili olarak; “Aday, namazı (salat) doğru öğreneceğine, öğrendiklerini ne pahasına olursa olsun kimseye anlatmayacağına, zinadan ve hırsızlıktan uzak duracağına, anne baba, aile ve büyüklerine karşı saygılı olacağına, amcanın sözünün dışına çıkmayacağına, ona saygıda kusur etmeyeceğine ve her ne surette olursa olsun dişi et ve murdar et yemeyeceğine dair yemin ettirilir.” demektedir.⁹⁹ Bu yeminden sonra ilk dini bilgi olarak tilmize; Kilâziyye’de beş, Haydariyye’de dört tane olan simgesel özellikte kutsal kelime öğretilir.¹⁰⁰

Törenin icrasına gelecek olursak; şeyh ve Nusayrî cemaatinden kişilerin olduğu meclise alınan genç¹⁰¹, nefsinin alçalttığını ve şeyhe her daim itaat edeceğini belirterek bir kısım kaide ve kuralları yerine getirir.¹⁰² Birinci törende tilmize Nusayrîlik inancının ne olduğu konusunda

⁹⁰ Çağınlar, “Adana’da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış”, 11; Çatlı Özen, “Nusayrîlikteki Amcalık Geleneğinin Yorumlanması”, 47; Aslan, “Nusayrîler’de ‘Amcalık’ Kurumu ve İşlevleri”, 208.

⁹¹ Bk. Sinanoğlu, *Nusayrîlerin İnanç Dünyası*, 29-30; Çapar, “Arap Aleviliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği”, 672-673.

⁹² Türk, *Anadolu’nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 90; Çapar, “Arap Aleviliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği”, 672.

⁹³ Mezhebe giriş törenleri hakkında geniş bilgi için bk. Çatlı Özen, “Nusayrîlikteki Amcalık Geleneğinin Yorumlanması”, 48-52.

⁹⁴ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 53.

⁹⁵ Türk, *Anadolu’nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 91.

⁹⁶ Fığlalı, *Günümüz İslâm Mezhepleri*, 378.

⁹⁷ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 49.

⁹⁸ Zekiye Çağınlar, “İnanç Merkezlerinden Adana’da Nusayrîlerin Doğum, Düğün, Bayram ve Özel Günlere Ait İnanç ve Pratikleri”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi*, (2004), 339.

⁹⁹ Türk, *Anadolu’nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 96-97.

¹⁰⁰ Çağınlar, “İnanç Merkezlerinden Adana’da Nusayrîlerin Doğum, Düğün, Bayram ve Özel Günlere Ait İnanç ve Pratikleri”, 339.

¹⁰¹ Şeyh Tümkeya mezhebe girecek olan gençler ifadesini yanlış kullanıldığını bu gençlerin zaten mezhep içerisinde olduğunu aile ortamında belirli eğitimleri aldıklarını söyler Ona göre bu gençler sadece bilgilerini genişletmek için yola çıkmış kişilerdir. Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 64.

¹⁰² Öz, *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi*, 602.

genel bilgi verilir. Bu bilgiler ile daha sonra verilecek bilgilerin hiç kimseye söylenmemesi için tilmiz biraz önce de belirttiğimiz üzere yemin ettirilir. İlk toplantıda yapılan yeminden sonra tilmize besmele ve Fatiha öğretilir.¹⁰³ Törenin bitiminde cemaat dışarı çıkar ve tilmizin ailesinin kurban etiyle hazırladığı yemeğe geçilir.¹⁰⁴

3.2. Melik Cemiyeti

Melik cemiyeti olarak adlandırılan ikinci tören birinci törenden kırk gün sonra icra edilir.¹⁰⁵ İkinci törende, cemaat toplanarak ilk törendeki ritüel tekrarlanır. Tilmiz, aradan geçen zaman içinde din amcası ve diğer tanıklar tarafından sürekli gözetim altında tutulmuş ve birinci törende ettiği yeminlere bağlılığı denetlenmiştir. Tilmizin ikinci törene alınması, hakkında verilen olumlu kararın göstergesidir.¹⁰⁶ Sertel, bu aşamayı şöyle ifade eder:

“Bu aşamada adaklar kesilip, namaz kılınır ve yemekler yenir. Aday, bu ayinlere namaz bittikten sonra iştirak eder ve cemaati selamlayıp şeyhin karşısına geçerek ‘kade’ pozisyonunda oturur. Şeyh, adaya birinci aşamada din amcası ve sır konusunda öğretilen bilgileri sorarak adaydan cevap ister. Aday sorulara cevap verdikten sonra, şeyh ona Alevîliğin özü olan Ali-Muhammed- Selmân isimlerini (A-M-S) sembollerıyla öğretir.”¹⁰⁷

İkinci törende tilmize yeni dini bilgiler de öğretilir. Örneğin Nusayrî geleneksel inanç pratikleri, sakıncalı olan veya yapılması gereken belli zamanlardaki davranışlar, yiyeceklerden yenilmesi sakıncalı olanlar, Hz. Ali inancının mahiyeti, lanetli sayılan ve kutsal sayılan kişi isimleri de öğretilen dini bilgilerdendir.¹⁰⁸ Tilmiz; şeyhin, din amcasının ve törende bulunan yaşlıların elini öperek odadan çıkar. Tilmiz bu aşamadan itibaren Nusayrîliğe girmiş sayılır.¹⁰⁹

3.3. Yeni Bir Hayata Davet Merasimi

Dini eğitim için yapılan bu tören erkek çocuğun öğrendiklerini uygulayacak ve öğrendiklerinin değerini bilmekle birlikte bu bilgileri sır olarak saklayacak yaşa geldiğinde yapılır.¹¹⁰ İlk törenin yapıldığı tarihten dokuz ay sonra yapılır. Törene katılacak kişiler şeyhle beraber tören için hazırlanan yerde namaz kılarlar. Namazın akabinde herkes kendisi için belirlenmiş yere oturur ve tilmiz içeri çağırılır. Tilmiz, selamlamadan sonra cemaattaki yaşlıların, din amcasının ve şeyhin elini sırayla öper. Akabinde birinci ve ikinci törende öğretilen bilgilerle alakalı sorular sorulur.¹¹¹

Üçüncü törende tilmize asıl sır olan ve Nusayrî inancının temelini oluşturan dini bilgiler verilir. Bu bilgilerin özü Nusayrî inancı içinde Hz. Ali'nin konumu üzeredir.¹¹² Bu aşama, tilmizin sınava tabi tutulması niteliğindedir. Tilmiz genelde bu sınavdan başarılı olur. Bunun üzerine şeyh tilmize törenin akabinde dinin bütünü öğrenmek üzere din amcasının evine gideceğini

¹⁰³ Çağınlar, “Adana’da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış”, 12.

¹⁰⁴ Çapar, “Arap Alevîliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği”, 673.

¹⁰⁵ Keser, *Nusayriler: Arap Alevîliği*, 112; Onarlı, *Arap Alevîliği (Nusayriler)*, 66.

¹⁰⁶ Türk, *Anadolu’nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 96.

¹⁰⁷ Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*, 78; Bu semboller hakkında bilgi için bk. Faruk Gün, “Mehdilik İnanıcı Üzerine Bir İnceleme”, *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi* IV/1 (2017), 117.

¹⁰⁸ Çağınlar, “İnanç Merkezlerinden Adana’da Nusayrilerin Doğum, Dügün, Bayram ve Özel Günlere Ait İnanç ve Pratikleri”, 339-340.

¹⁰⁹ Uyar, “Nusayrîlik”, 336.

¹¹⁰ Çağınlar, “Adana’da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış”, 11.

¹¹¹ Türk, *Anadolu’nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 97.

¹¹² Çağınlar, “Adana’da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış”, 13.

söyler.¹¹³ Bu aşamanın tamamlanmasının akabinde din amcasının evine gönderilen tilmiz odasından çıkmaz ve ders çalışır. Amcalık eğitimi süresince abdest almayı ve namaz kılmayı öğrenir.¹¹⁴ Bu üçüncü aşama sonrası tilmiz sureleri öğrenene ve ezberleyene kadar din amcasının evinde kalmaya devam eder. Bu sürede dini eğitime devam edebilmekle beraber ahlak kurallarının öğretimi ve toplum içerisinde nasıl davranılması gerektiği de bu eğitimin bir parçası olarak verilir.¹¹⁵

Üçüncü aşamada tilmiz için yedek amca seçimi de yapılır. Bunda amaç din amcasının eğitimi devam ettirememesi durumunda eğitimin devamının sağlanmasıdır.¹¹⁶ Tilmizin amcalık eğitimini tamamlamasıyla çocuğun ailesi çeşitli yiyecekler ve tatlı gibi hediyelerle amcanın evine gider. Eğitimi tamamlayan çocuklarını alıp evlerine dönerler.¹¹⁷

Kendisi Nusayrî iken lise yıllarında Sünni İslâm'a geçtiğini söyleyen Süleyman Ayas "Nusayrîlikte dışarıdan biri Nusayrî olamaz." demektedir. Böyle bir duruma şahit olmadığını ifade eden Ayas, kendi mezhebe giriş töreniyle ilgili olarak;

"Benim başımdan geçtiği şekliyle size anlatayım. Benim dine giriş törenim üç aşamada gerçekleşti. İlk aşamada ben ve amcam şeyhin yanına gittik. Orada şeyh ile amcam arasında konuşmalar oldu. Ben pek konuşulanları anlamamıştım. Bir tek hatırladığım din amcama karşı saygılı olmam gerektiğinin bana söylenmesiydi. Onu herkesten üstün tutmam gerektiği bana söylendi. Ondan sonra şeyh elini öptürdü. Ayağını da öptürdü. Sonra şeyhin yanından din amcamla birlikte ayrıldık. İkinci törende sekiz on kişi bulunuyordu. Yine din amcamla birlikte şeyhin ve büyüklerin bulunduğu odaya girdik. İlk törende söylenenler ve yapılanları aynen tekrarladık. Şeyh öğütler verdi. Oradaki din büyüklerinin de ellerini öptüm. Daha sonra oradan ayrıldım. Üçüncü de ikinci törende olandan daha fazla sayıda yaklaşık 25-30 kişi orada bulunuyordu. Sağıma ve soluma üçer kişi kaldırıldı. Bu kişiler şeyh ile konuşuyorlardı. Ben eğer sırrı paylaşırsam, bilmemesi gereken kişilere sırrı ifşa edersem beni öldüreceklerini söylediler. Tehditte bulunuyorlardı. Sırrın ifşa edilmemesi için defaten yeminler edildi. Orada olup bitenleri tam olarak anlamıyordum. Bu nedenle bir şeyler oldu demekle yetiniyorum. Bâtınî dualar okunuyordu sanırım. Bunları ben anlamıyordum. Din amcamın izah ettiği kadarını biliyordum. Benim giriş törenim bu şekilde yapıldı. Törelerden sonra kesilen küçükbaş hayvanın eti pilavla birlikte dağıtıldı. Sonra oradan ayrılarak din amcamın evine gittik."¹¹⁸

3.4. Dini Eğitimin Muhteviyatı

Nusayrî çocukları; ergenlik dönemine kadar babalarından dini eğitim alırlar ve bu eğitim, tilmizin mezhebe giriş merasiminin üç aşamasına tabi tutulmasıyla din amcasının denetiminde devam ettirilir.¹¹⁹ Bu eğitimin süresi tilmizin kapasitesine göre değişmektedir.¹²⁰ Arap Alevîliğinde/Nusayrîlerde belli bir yaşa gelen erkek çocukları bazı dini ritüellerden geçer, bir kısım dini ön bilgileri edindikten sonra Nusayrî inancının esas ilkelerini öğrenmek amacıyla din amcasına verilir.¹²¹ Tilmiz dini bilgileri tam öğrenene kadar din amcasının evinde kalır. Tilmize

¹¹³ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 97.

¹¹⁴ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 99.

¹¹⁵ Çapar, "Arap Alevîliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 674.

¹¹⁶ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 97; Sertel, *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayrîler (Arap Alevileri)*, 78.

¹¹⁷ Türk, *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik*, 99.

¹¹⁸ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 41-42.

¹¹⁹ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 40.

¹²⁰ Yıldız, "Nusayrîler/Arap Alevileri'nde Amcalık Kurumu", 7.

¹²¹ Çapar, "Arap Alevîliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 670.

kapasitesi dikkate alınarak değişen sayıda dua öğretilir. Bu dualar bir deftere yazılır. Çocuk öğrendiği duayı ezberledikten ve defterine yazdıktan sonra din amcasına ezberden okur. Eğer dua doğru ezberlenmişse din amcası yeni dualar öğretir. Sonraki gün yeni duaları da defterine yazar ve din amcasına önce ilk öğrendiğinden başlayarak öğrendiği duaları okur ve o günün eğitimi tamamlanır.¹²²

Din amcası tilmize Kitâbü'l-Mecmû'da¹²³ geçen on altı sureyi teker teker yazdırır. Bu sureleri ezberletmek suretiyle öğretir.¹²⁴ Onarlı, Hasîbî'ye ait olduğu iddia edilen Kitâbü'l-Mecmû'nun Nusayrîler için dini eğitim kitabı olduğunu söyler. O, yaptığı alan araştırmalarına dayanarak Kitâbü'l-Mecmû'nun Türkiye'deki Nusayrîler için hala önemli bir konuma sahip olduğunu ve mezhebe giren erkeklere okutulduğunu söyler.¹²⁵ Kitâbü'l-Mecmû'da geçen surelerin tilmize öğretiminde kişinin kapasitesi dikkate alınır. Tilmizin anlayabileceği seviyede ve miktarda sure öğretimi yapılır.¹²⁶ Kitâbü'l-Mecmû'da geçen 7., 8. ve 9. sureler bâtnî namazında okunduğu için bu sürenin hepsi muhakkak çocuğa öğretilir.¹²⁷ Sure ve dua eğitimi sözlü aktarım yöntemi ile yapıldığı da ifade edilmektedir. Bunun nedeni gizlilik ve sırra önem veren Arap Alevîleri surelerin yazılı halinin elden ele dolaşmasını kesin olarak kabul etmezler. Ancak uzun sürelerin yazılmasına izin verilir. Bu süreleri ezberledikten sonra surelerin yazıldığı defterleri imha edilir. Bunun sebebi bu defterlerin yabancıların ve kadınların eline geçme ihtimalidir.¹²⁸

Tilmizin dini eğitimi sadece dua öğrenmekle sınırlı değildir. Tilmiz; Nusayrî itikadının ayrıntılarını, tarihi malumatları, namaz kılmayı bu eğitim sürecinde öğrenir.¹²⁹ Din amcaları tilmizin dini eğitim sürecinde haram ve helallere, abdestin alınışına, ahlak kurallarının öğretimine de ağırlık verirler.¹³⁰ Toplum hayatının gerektirdiği davranış kuralları da dini eğitimin bir parçası olarak tilmize öğretilir. Böylelikle kişi hayata ve toplumsal yaşama hazırlanarak kimliğinin inşasına ve kişiliğinin gelişmesine katkıda bulunulur.¹³¹

Tilmize; Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'in tek halifesi olduğu, hilafetin on iki imama geçtiği, Hz. Ali haricindeki diğer üç halifenin meşru halifeler olmadığı öğretilir. On iki imam, on dört masum ve beş yetimin kimler olduğu, abdest nasıl alınır ve bâtnî namazda okunan on altı sürenin ezberletilmesi de bu eğitim sürecinde verilir. Tilmize Nusayrî akidesinin temel kuralları Nusayrîler için önemli sayılan kimi isimler de öğretilen bilgiler arasındadır. Ayrıca toplumsal

¹²² Çağınlar, "Adana'da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış", 13; Aslan, "Nusayrîler'de 'Amcalık' Kurumu ve İşlevleri", 210.

¹²³ Şeyh Ahmet Bedir Sonay'a göre Kitâbü'l-Mecmû'yu Taberânî yazmıştır. Hâsîbî tarafından yazıldığı bilgisi yanlıştır. Uluçay, *Nusayrîlik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 44; Şeyh Davut Tümkaya kendilerinin Kitâbü'l-Mecmû diye bir kitaplarının olmadığını böyle bir kitabı görmediğini söyler. Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 63; Şeyh Mullaoğlu, ise bu konuda, Kitâbü'l-Mecmû'da on iki bayramın ve bu bayramların önemi, Kur'an'da anlatılan kutsal olaylar ve Kur'an'daki kanıtlarını ve o bayramlarda yapılması gereken dualar vardır. Ancak kitapta bunlardan başka bulunan her şey daha sonra başkaları tarafından eklenmiştir. Mullaoğlu, *Ali'nin Özü Kur'an Evren'in Gizi İnsan*.

¹²⁴ Çağınlar, "İnanç Merkezlerinden Adana'da Nusayrîlerin Doğum, Dügün, Bayram ve Özel Günlere Ait İnanç ve Pratikleri", 340.

¹²⁵ Onarlı, *Arap Aleviliği (Nusayrîler)*, 215-216.

¹²⁶ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 41.

¹²⁷ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 41.

¹²⁸ Çapar, "Arap Aleviliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 675.

¹²⁹ Çağınlar, "Adana'da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış", 14.

¹³⁰ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 41.

¹³¹ Yıldız, "Nusayrîler/Arap Alevîleri'nde Amcalık Kurumu", 7.

gelenekler ve görenekler ile uygulamalar da öğretildiği gibi¹³² çeşitli konularda dini bilgiler, önemli dini şahsiyetler, mezheplerinin tarihçesi, namazın gerekleri de öğretilir.¹³³

Yeri gelmişken ifade etmek istediğimiz bir husus da tilmizin dini eğitimi sürecinde durumunu ölçen din amcası, şeyhe belli zamanlarda eğitimin gidişatı ile ilgili raporlar verir. Tilmizin mezhebe girmesine şeyh karar verir.¹³⁴ Güney Şah; kişi, eğer dini eğitime alınmazsa ve din amcalarının anlattıklarını öğrenmezse Nusayrî inancının tamamen şirk olduğunu düşünür.¹³⁵

Nusayrî gençlerin dini eğitiminde Kur'an öğretiminin de önemli bir yer tuttuğu Nusayrî şeyhleri tarafından dile getirilir. Şeyh Sonay, Nusayrîlerin her zaman Kur'an okumaya önem verdiklerini ve Türkiye'de kırklı yıllarda devletin ruhsatsız Kur'an okutmayı yasaklamasına rağmen kendilerinin Kur'an tedrisatına devam ettiklerini söyler. Din amcası Kur'an'ı en güzel şekilde okuyan, dini, doğruyu ve yanlış, helalleri ve haramları bilen mahallenin en bilgili ahlaklı ve namuslu kişilerinden seçilir.¹³⁶ Piri Er, şeyhlerle yaptığı mülakatlara dayanarak tilmize verilen dini eğitimde Kur'an'dan mevcut bilgilerin öğretiminin yapıldığını ancak Nusayrî olmayan kişilerin öğretilen bilgileri sır olarak değerlendirdiklerini aktarır. Nusayrî şeyhleri kendilerinde sır diye bir şey olmadığını söylemektedirler.¹³⁷ Hatay'da Mustafa Kemal Mahallesi'nde muhtarlık yapmış olan İsa Taş dine girecek erkek çocuklarına "Kur'an'dan alınma en güzel şeyleri hassasiyetle öğrettiklerini, Allah'ın varlığını, Hz. Muhammed'in peygamberliğini, güzel ahlakı din amcaları çocuğa en güzel haliyle anlatırlar." demektedir.¹³⁸ Güney Şah, Nusayrî kaynaklarında tilmize dini eğitim verilirken Kuran'ın son on dört suresinin ezberletilmesi şartıyla ilim öğretildiğinin geçtiğini söyler. İlerleyen zamanda bu sayının on iki sureye indirildiğini ve günümüzde ise Kur'an'dan üç ayet ezberlemenin kâfi geldiğini belirtir.¹³⁹ Güney Şah verilen dini eğitimi eleştirir, eğitimin içinin boşaltıldığını önce öğrenip sonra inanmak gerekirken önce iman edildiğini ve sonrasında bu inancın temellendirilmeye çalışıldığını söyler.¹⁴⁰

Ayas, dini eğitim kapsamında tilmizin kapasitesi dikkate alınarak Fâtiha ve İhlâs sureleri ile bazı bâtınî sürelerin din amcası tarafından öğretildiğini söyler. Ayrıca bu gibi dini eğitim verilirken özellikle bâtınî sürelerin yazdırılmak suretiyle öğretiminin yapıldığını söyler.¹⁴¹ Çapar; yaptığı görüşmelerde ismini vermediği şeyh ve Nusayrîlerden aktardığına göre tilmiz, din amcasının yanında Nusayrî inancının küçük bir bölümünü öğrenir. Eğer kişi dini bilgisini ilerletmek istiyorsa toplu namazlara ve şeyhlerin sohbetlerine katılmalıdır. İmkânı varsa Arapçasını geliştirmeli böylece yazılı kaynaklara, kutsal metinlere ve bu metinlerden bahseden kitaplara başvurarak dini eğitimini ilerletmiş olur.¹⁴²

Nusayrîlerde verilen dini eğitimin nihai hedefini Uluçay;

¹³² Yıldız, "Nusayrîler/Arap Alevîleri'nde Amcalık Kurumu", 7.

¹³³ Çağınlar, "İnanç Merkezlerinden Adana'da Nusayrîlerin Doğum, Dügün, Bayram ve Özel Günlere Ait İnanç ve Pratikleri", 340.

¹³⁴ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 49.

¹³⁵ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 55.

¹³⁶ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 56.

¹³⁷ Piri Er, "Sözlü Gelenekten Derlemelerle Hatay Alevileri (Nusayrîler) ve İnanç Esasları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54, Nusayrîlik özel sayısı (2010), 287.

¹³⁸ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 55-56.

¹³⁹ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 50.

¹⁴⁰ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 55.

¹⁴¹ Sertkaya, *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*, 41.

¹⁴² Çapar, "Arap Alevîliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneği", 670.

“Mürşidin müridi üzerinde takdir, sevgi ve ihtiram hakkı vardır. Mürşidin görevi ise müridini İslâm’ın nuruyla aydınlatmak, müridine Ehl-i beyt sevgisini aşlamak, helal ve haramları sebep ve sonuçlarıyla açıklamak, insanlara dinleri ve dilleri ne olursa olsun saygı ve sevgi duymayı emretmek, onu ilim ve bilim yolunda ilerlemesi için teşvik etmek ve her yönüyle örnek bir insan olmasını sağlamaktır.”¹⁴³ sözleriyle dile getirir.

Amcalık kurumu ile verilen dini eğitim sayesinde dini değerler ve mezhebin temel ilkelerinin kuşaktan kuşağa aktarımı sağlanmaktadır. Böylece genç kuşaklar Nusayrî inanç ve geleneklerini büyük oranda öğrendikleri gibi ortak değerlere ve hafızaya da sahip olmaktadır.¹⁴⁴

Nusayrî gençlerinin dini eğitimi için son yıllarda şeyhler tarafından telifler de ortaya konulmuştur. Nusayrî müelliflerinden Şeyh Reyhani, eserlerini yazarken hedef kitle olarak “bizim gençler” ibaresini kullanır. O, Alevîler hakkında yazılan çeşitli eserlerin Alevî gençlerde kötü izlenim bıraktığını, sabırlarını taşıracak boyutta olduğunu söyler. Yazdığı kitapları, gençler okusunlar ve Nusayrîlerin yolunun yanlış olmadığı, haklarındaki töhmetlerin yersiz olduğu yeni yetişen kuşaklar tarafından idrak edilsin¹⁴⁵ diye kaleme aldığını özellikle belirtir.

Son olarak Nusayrî inancında genç kızlara kısa sayılabilecek dini eğitim verildiğini burada ifade edelim. Buna göre adet görmeye başlayan genç kız annesinden başka biri olmak şartı ile yaşlı bir kadın tarafından boy abdestinin alınma şekli ve bu esnada okunacak duaları öğrenir.¹⁴⁶

Sonuç

Hızlı değişen yaşam şartları tüm toplumları ve dini grupları etkilediği gibi Nusayrî cemaatini de etkilemiştir. Bu etkilerin başında gelen husus ise Nusayrî gelenekte çözümlerin görülmesi ve kapalı toplum yapısının işlevselliğinin azalmasıdır. İnançlarına ve geleneklerine bağlı Nusayrîler, bu olumsuzlukların önüne geçmek ve akidelerinin kendi toplumlarında devamının sağlanması ile yeni yetişen çocuklarının dini kimliklerinin oluşumu için dini eğitime ağırlık vermektedirler. Nusayrî kimliğinin oluşumu ve mezhepsel aidiyetlerin devamının sağlanması için ihdas edilen amcalık kurumu, Nusayrî çocuklarının dini eğitiminde oldukça önemli bir işleve sahiptir. Amcalık kurumuyla verilen dini eğitim sayesinde Nusayrî çocuklarında dindarlık duygusunun pekişmesi amaçlanmaktadır. Mezhebe giriş merasimi eşliğinde ve din amcasıyla şeyh(ler)in denetiminde Nusayrî teolojisi, ibadetler, haramlar-helaller, ahlak kuralları, Nusayrî gelenek-görenekleri, mezhep tarihinde önemli isimler, namazda okunacak dua ve surelerin öğrenilmesi/ezberlenmesi tedricen verilen dini eğitimin muhteviyatını oluşturur. Bu eğitimden geçen kişi gerçek anlamda Nusayrî muamelesi görmekte ve mezhebi ayinlere, toplu namaza ve diğer dinî faaliyetlere alınmaktadır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını

---

¹⁴³ Uluçay, *Nusayrilik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*, 62.

¹⁴⁴ Yıldız, “Nusayrîler/Arap Alevîleri’nde Amcalık Kurumu”, 8-9.

¹⁴⁵ Reyhani, *Gölgesiz Işıklar 2*, 20.

¹⁴⁶ Türk, *Anadolu’nun Gizli İnanıcı Nusayrilik*, 83.

kabul ederler/The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları / Author Contributions: Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: M.H.Yoldaş (%60), B.Kaynarca (%20), N.Yıldırım (%20), Veri toplanması / Data collection: M.H.Yoldaş (%60), B.Kaynarca (%20), N.Yıldırım (%20), Veri Analizi / Data Analysis: M.H.Yoldaş (%60), B.Kaynarca (%20), N.Yıldırım (%20), Makalenin Yazımı / Writing up: M.H.Yoldaş (%60), B.Kaynarca (%20), N.Yıldırım (%20), Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: M.H.Yoldaş (%60), B.Kaynarca (%20), N.Yıldırım (%20).

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that have no competing interests.

Kaynakça

- Aslan, Cahit. "Nusayriler'de 'Amcalık' Kurumu ve İşlevleri". *Antakiyat: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2018), 202-214.
- Aydın, Ayhan. *Günümüz Alevi, Bektaşî, Mevlevî, Nusayrî İnanç ve Toplum Önderlerinin Görüş ve Düşünceleri*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları, 2006.
- Bulut, Halil İbrahim. "Tarih, İnanç, Kültür ve Dini Ritüelleriyle Nusayrîlik". *Ortadoğu Yıllığı* 7/7 (ts.), 579-614.
- Çağmlar, Zekiye. "Adana'da Çocuğa Bağlı İnançlar ile Bunlara Bağlı Pratiklere Genel Bir Bakış". *ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ*, ts. Erişim 29 Eylül 2023
- Çağmlar, Zekiye. "İnanç Merkezlerinden Adana'da Nusayrîlerin Doğum, Düğün, Bayram ve Özel Günlere Ait İnanç ve Pratikleri". *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi*, 333-363.
- Çapar, Mustafa. "Arap Alevîliğinde (Nusayrîlik) Amcalık Geleneğinin Sosyal/Kültürel Temel ve Tezahürleri". *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu* 1 (2014), 667-681.
- Çatlı Özen, Gökçen. "Nusayrîlikteki Amcalık Geleneğinin Yorumlanması". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 86 (2018), 45-59.
- Er, Piri. "Sözlü Gelenekten Derlemelerle Hatay Alevileri (Nusayrîler) ve İnanç Esasları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54, Nusayrîlik özel sayısı (2010), 277-290.
- Erdoğan Başaran, Reyhan. "Nida'dan Takiyye'ye: Nusayrî-Alevî İnançında Nida ve Takiyye Uygulaması". *Eskiye: Sosyal Bilimler Dergisi* 46 (2022), 53-71.
- Eskiocak, Nasreddin. *Gerçek İnsanlık ve Din*. İstanbul: Can Yayınları, 2006.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. *Günümüz İslâm Mezhepleri*. İzmir: İzmir İlahiyât Vakfı Yayınları, 2011.
- Gün, Faruk. "Mehdilik İnanç Üzerine Bir İnceleme". *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi* IV/1 (2017), 99-129.
- Keser, İnan. *Nusayrîler: Arap Alevîliği*. İstanbul: Chiviyazları Yayınları, 2002.
- Massignon, Louis. "Nusayrîlik". *İslâm Ansiklopedisi*. 9/365-369. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1997.
- Mullaoglu, Memet. *Ali'nin Özü Kur'an Evren'in Gizi İnsan*. Onur Ofset: Hatay, 2006.

- Onarlı, İsmail. *Arap Aleviliği (Nusayriler)*. İstanbul: Etik Yayınları, 2006.
- Osman, Haşim. *Târihü'l-Aleviyyin: Vekâiu ve Ahdâsu*. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, 1997.
- Öz, Mustafa. *Başlangıçtan Günümüze İslâm Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2012.
- Öz, Mustafa. *Başlangıçtan Günümüze Şîlik ve Kolları*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2011.
- Palabıyık, M. Hanefi. "Dini İnançları ve Özellikleri Bakımından Nusayrîlik". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54 (2010), 19-48.
- Reyhani, Mahmut. *Gölgesiz Işıklar 2 Tarihte Aleviler*. İstanbul: Can Yayınları, 1995.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet. *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009.
- Serin, Şerafettin. *Alevi Nusayriler Hakkında Soru ve Cevaplar*. Adana: Koza Matbaacılık, 2007.
- Sertel, Ergin. *Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler (Arap Alevileri)*. Ütopya Yayınevi: Ankara, 2005.
- Sertkaya, Yasin. *Nusayrîlikte Mezhebe Kabul Töreninin Tarihi ve Sosyolojik Tahlili*. Uşak Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Sinanoğlu, Abdülhamit. *Nusayrilerin İnanç Dünyası ve Kutsal Kitabı: (Çağımızda Batınlık Örneği)*. Konya: Esra Yayınları, 1997.
- Sonay, Sabahattin. *Kur'an Işığında İslam ve Gerçek Alevilik*. y.y.: Öz Akdeniz Ofset, 1991.
- Tavil, Muhammed Emin Galip. *Nusayriler Arap Alevilerin Tarihi*. çev. İsmail Özdemir. İstanbul: Çiviyazıları Yayınları, 2000.
- Türk, Hüseyin. *Anadolu'nun Gizli İnanıcı Nusayrîlik: İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2013.
- Türk, Hüseyin. "Nusayrîlerde Hızır İnanıcı". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 54 (2010), 225-242.
- Uluçay, Ömer. *Nusayrîlik: İnanç Esasları-Tenasuh (Reenkarnasyon)*. Adana: Gözde Yayınları, 2011.
- Uyar, Mazlum. "Nusayrîlik". *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*. ed. Hasan Onat - Sönmez Kutlu. Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.
- Üzüm, İlyas. "Nusayrîlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/270-274. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yıldız, Harun. "Nusayrîler/Arap Alevîleri'nde Amcalık Kurumu = The Institution of Religious Uncle in Nusairis/Arabian Alawis". *Alevilik Araştırmaları Dergisi* / *The Journal of Alevi Studies* 15 (2018), 1-12.
- Yoldaş, Mehmet Hanifi. "Arap Alevîlerinin Ahirete İman Anlayışları ve Tenâsüh İnançları". *UMDE: Dini Tetkikler Dergisi* / *UMDE: Journal of Religious Studies* 6/1 (2023), 86-112.